

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องสภาพ และปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ของ อาจารย์ และนักศึกษาสถาบันราชภัฏ สามารถนำมาสรุป ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจสภาพและปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิตของอาจารย์ และนักศึกษา สถาบันราชภัฏในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร/ รายวิชา 2) เนื้อหาวิชา 3) วิธีการสอน 4) สื่อการสอน 5) การวัดผล และการประเมินผล 6) ผู้สอน และผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา บทความ วารสาร และจากงานวิจัย/วิทยานิพนธ์ ฯลฯ ตลอดจนได้ส่งโทรสาร เพื่อขอทราบข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนอาจารย์ และนักศึกษา ไปยังสถาบันราชภัฏต่างๆ ที่ใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างประชากร นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีโอกาสได้เดินทางไปสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน ที่มีความเกี่ยวข้องกับ วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ทั้งที่สังกัดอยู่ในกลุ่มสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ (6 แห่ง) ได้แก่ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สถาบันราชภัฏธนบุรี สถาบันราชภัฏจันทรเกษม และสถาบันราชภัฏพระนคร นอกจากนี้ ยังมีสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 8 แห่ง

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือ หรือแบบสอบถามขึ้น 1 ชุด เพื่อใช้สอบถามความคิดเห็นของอาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ในสถาบันราชภัฏ ทั้ง 8 แห่ง แล้วจึงได้นำเครื่องมือ ที่สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ทำการตรวจ แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ภายใต้อำนาจของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นจึงนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับอาจารย์ผู้สอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต จำนวน 3 คน และนักศึกษา จำนวน 30 คน รวม 33 คน เพื่อค้นหาจุดบกพร่อง จากนั้นจึงได้นำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ก่อนที่จะนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ อาจารย์ผู้สอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ทั้งสามด้าน คือ ทักษะศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ จำนวน 24 คน และนักศึกษา จำนวน 320 คน รวมทั้งสิ้น 344 คน แต่ผู้วิจัย

ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งสิ้น เป็นจำนวน 321 ชุด คือ จากอาจารย์ผู้สอน จำนวน 22 ชุด คิดเป็นร้อยละ 91.67 และจากนักศึกษา จำนวน 299 ชุด คิดเป็นร้อยละ 93.44

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ตอน แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามแบบตรวจคำตอบ หรือตรวจสอบรายการ (Check List) ทางด้านสถานภาพส่วนบุคคล ของอาจารย์ และนักศึกษา ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ และร้อยละ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ทางด้านทัศนคติ หรือความคิดเห็น ของอาจารย์ และนักศึกษา ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended) ทางด้านข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สถานภาพของอาจารย์ และนักศึกษา ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ในสถาบันราชภัฏทั้ง 8 แห่ง

1. สถานภาพของอาจารย์

จากการตอบแบบสอบถาม พบว่า อาจารย์ชาย คิดเป็นร้อยละ 50.00 และอาจารย์หญิง คิดเป็นร้อยละ 50.00 เท่ากัน อาจารย์ส่วนรวมมีอายุระหว่าง 41-51 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.30 และอายุ 51 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 27.30 เท่ากัน อาจารย์ส่วนรวมมีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 63.60 และระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 31.80 สาขาวิชา ที่อาจารย์ส่วนรวมสำเร็จการศึกษา คือ นาฏศิลป์ คิดเป็นร้อยละ 27.30 ส่วนศิลปศึกษา และดนตรีศึกษา คิดเป็นร้อยละ 22.70 อาจารย์ส่วนรวมมีประสบการณ์การสอนในวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชานี้ เป็นระยะเวลา 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.50 และ 16 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 45.50 เท่ากัน อาจารย์ส่วนรวมไม่มีตำแหน่งทางวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 90.90 และผู้ช่วยศาสตราจารย์ คิดเป็นร้อยละ 9.10 อาจารย์ส่วนรวมเคยสอนวิชาอื่น นอกเหนือจากวิชานี้ คิดเป็นร้อยละ 86.40 อาจารย์ส่วนรวมไม่เคยได้รับ

การอบรมสัมมนาเกี่ยวกับวิชานี้ คิดเป็นร้อยละ 59.10 เอกสารตำราวิชานี้ ที่นำมาใช้ประกอบการสอน ได้มาจากสถาบันราชภัฏสวนกลาง คิดเป็นร้อยละ 40.90 และผู้สอนจัดทำขึ้นเอง คิดเป็นร้อยละ 36.40 อาจารย์ส่วนรวมทำการสอนวิชานี้ เฉพาะภาคปกติ หรือภาคสมทบ ส่วนมากสอน 4-6 คาบ ต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 36.40 และ 7-10 คาบ ต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 31.80 อาจารย์ส่วนรวมมีนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในวิชานี้ ต่อภาคเรียน คือ 25-45 คน คิดเป็นร้อยละ 27.30 และ 86-100 คน คิดเป็นร้อยละ 22.70 ในการสอนเป็นทีม อาจารย์ส่วนรวมแบ่งจำนวนคาบในการสอนวิชานี้ คือ ผู้สอน 1 คน ต่อ 3 คาบ คิดเป็นร้อยละ 50.00 อาจารย์ทำการสอนวิชานี้ ในสถาบันราชภัฏต่างๆ ดังนี้ คือ รภ.สวนดุสิต รภ.ราชนครินทร์ รภ.เชียงใหม่ รภ.พินุลสงคราม รภ.อุบลราชธานี รภ.บุรีรัมย์ รภ.ยะลา คิดเป็นร้อยละ 13.60 เท่ากัน นอกจากนี้ รภ.สงขลา คิดเป็นร้อยละ 4.50 วิธีการสอนที่อาจารย์ส่วนรวมใช้ คือ การบรรยาย คิดเป็นร้อยละ 95.50 ส่วนการค้นคว้า และการเสนอรายงาน คิดเป็นร้อยละ 86.40 สื่อการสอน ที่อาจารย์ส่วนรวมใช้ คือ วีดิทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 81.80 และแผ่นโปร่งใส คิดเป็นร้อยละ 77.30

2. สถานภาพของนักศึกษา

จากการตอบแบบสอบถาม พบว่า นักศึกษาหญิง คิดเป็นร้อยละ 69.90 และนักศึกษาชาย คิดเป็นร้อยละ 30.10 นักศึกษาส่วนรวมมีอายุระหว่าง 21.24 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.80 และอายุระหว่าง 17-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.20 นักศึกษาส่วนรวมมีวุฒิการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 90.60 นักศึกษา กำลังศึกษาอยู่ที่ สถาบันราชภัฏต่างๆ ดังนี้ คือ รภ.สวนดุสิต รภ.เชียงใหม่ รภ.พินุลสงคราม รภ.อุบลราชธานี รภ.บุรีรัมย์ รภ.ยะลา คิดเป็นร้อยละ 13.40 เท่ากัน รภ.ราชนครินทร์ คิดเป็นร้อยละ 13.00 และ รภ.สงขลา คิดเป็นร้อยละ 6.70 นักศึกษาส่วนรวมศึกษาอยู่ในคณะวิทยาการจัดการ คิดเป็นร้อยละ 29.80 ส่วนคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คิดเป็นร้อยละ 27.80 นักศึกษาส่วนรวมกำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 56.20 และระดับชั้นปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 36.80 นักศึกษาส่วนรวมมีวิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ที่เกี่ยวกับวิชานี้จากเอกสารตำรา คิดเป็นร้อยละ 71.90 จากวารสารสิ่งพิมพ์ คิดเป็นร้อยละ 50.50 นักศึกษาส่วนรวมจะสนใจในกิจกรรมเสริมหลักสูตรการเรียนวิชานี้ คือ การชมภาพยนตร์ หรือ วีดิทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 71.50 และทัศนศึกษา คิดเป็นร้อยละ 59.90

ตอนที่ 2 ทัศนคติของอาจารย์ และนักศึกษา เกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ในสถาบันราชภัฏ ทั้ง 8 แห่ง.

1. ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร / รายวิชา

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์ เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 1 เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ในความหมายของสุนทรียศาสตร์ทั้งเชิงการคิด และเชิงพฤติกรรม

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์ เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 3 เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมา และความสำคัญของฐานศาสตร์ทางการรับรู้ทั้งสามด้าน คือทางการเห็นทางการได้ยิน และทางการเคลื่อนไหว และข้อที่ 5 เพื่อสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ โดยผ่านประสบการณ์จริง ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ในระดับที่เท่ากัน

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 4 เพื่อให้มีประสบการณ์ทางสุนทรียะ เกิดความตระหนัก และความคุ้นเคย อันจะนำไปสู่การมีรสนิยม และความซาบซึ้งในคุณค่าทางสุนทรียภาพ

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 6 เพื่อนำประสบการณ์ทางสุนทรียะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ด้านเนื้อหาวิชา

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ ข้อที่ 2 ความหมาย และความสำคัญของศาสตร์ทางความงามของสิ่งต่าง ทั้งตามธรรมชาติ และของผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน นอกนั้น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 6 การวิจารณ์ผลงานศิลปะทั้งสามด้าน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 2 ความหมาย และความสำคัญของศาสตร์ทางความงาม ของสิ่งต่างๆ ทั้งตามธรรมชาติ และของผลงานศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ ข้อที่ 2 ความหมาย และความสำคัญของศาสตร์ทางความงามของสิ่งต่างๆ ทั้งตามธรรมชาติ และของผลงานศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และ

ข้อที่ 3 ความหมาย และความสำคัญของศิลปะ ที่สัมพันธ์กันทั้งสามด้าน คือทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง ในระดับที่เท่ากัน นอกนั้น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 6 การวิจารณ์ผลงานศิลปะทั้งสามด้าน

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็น ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 3 ความหมาย และความสำคัญของศิลปะ ที่สัมพันธ์กันทั้งสามด้านคือ ทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง

3. ด้านวิธีการสอน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็น สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ ข้อที่ 1 มีการวางแผนร่วมกันระหว่างทีมผู้สอนกับนักเรียน โดยให้สอดคล้องกับหลักสูตร โครงการสอน และแผนการสอน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 4 มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมาเป็นวิทยากร นอกนั้น มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็น ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 3 คำนี้ถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน ในเรื่องอายุ ความรู้ และประสบการณ์

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็น สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ ข้อที่ 1 มีการวางแผนร่วมกันระหว่างทีมผู้สอนกับนักเรียน โดยให้สอดคล้องกับหลักสูตร โครงการสอน และแผนการสอน และข้อที่ 5 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ /ศูนย์กลาง นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 4 มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมาเป็นวิทยากร

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็น ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 5 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ /ศูนย์กลาง

4. สื่อการสอน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็น สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ ข้อที่ 1 มีการเตรียมความพร้อมของสื่อการสอน และนำมาใช้ได้เหมาะสม กับสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ข้อที่ 2 ใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ และข้อที่ 4 ใช้สื่อการสอนเพื่อสร้างความสนใจ และ

ชวนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 6 การจัดทำสื่อการสอน ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างหลากหลาย

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 1 มีการเตรียมความพร้อมของสื่อการสอน และนำมาใช้ได้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของห้องเรียน

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ ข้อที่ 5 ปรับปรุงและดัดแปลงสื่อการสอนจากสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ตลอดจนนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ และข้อที่ 6 มีการจัดทำสื่อการสอนด้วยเทคโนโลยี ที่ทันสมัยอย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด นอกนั้นอยู่ในระดับน้อย

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 2 ใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้

5. การวัดผล และการประเมินผล

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ ข้อที่ 5 ประเมินในด้านความตระหนัก และความซาบซึ้งในคุณค่าของความงามทางสุนทรียภาพ และข้อที่ 6 ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง และการประเมินจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด นอกนั้นอยู่ในระดับน้อย

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 4 มีการวัดผล และประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ ข้อที่ 4 มีการวัดผลและการประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ข้อที่ 6 ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง และการประเมินจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด นอกนั้นอยู่ในระดับน้อย

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ 3 มีสัดส่วนคะแนน และมีเกณฑ์มาตรฐาน ในการพิจารณาเป็นค่าระดับคะแนน

6. ผู้สอนและผู้เรียน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ ข้อที่ 1 ผู้สอนมีความเมตตากรุณา และเอาใจใส่ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ข้อที่ 2 ผู้สอนจัดสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับ เนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์ ข้อที่ 3 ผู้สอนให้ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูล และสร้างสรรค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และข้อที่ 5 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียน มี ส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ การวางแผนการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นข้อที่มี ค่าเฉลี่ยมากที่สุด นอกนั้น อยู่ในระดับน้อย

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็น รายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่ 1 ผู้สอนมีความเมตตากรุณา และเอาใจใส่ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และข้อที่ 2 ผู้สอนจัดสิ่งแวดล้อม และ สถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออก และคิดอย่าง สร้างสรรค์ นอกนั้น อยู่ในระดับปานกลาง

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คือ ข้อที่ 1 ผู้สอนมีความเมตตากรุณา และเอาใจใส่ ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และข้อที่ 5 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมี ส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ การวางแผนการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรม นอกนั้นอยู่ใน ระดับน้อย

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เป็น รายข้อพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก คือ ข้อที่ 4 ผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ข้อที่ 7 ผู้สอนมีทักษะในการสื่อสาร ระหว่างบุคคล และมี ปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน และข้อที่ 8 ผู้สอนมีความฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบ เพื่อแก้ปัญหาที่ไม่ คาดคิดมาก่อน ซึ่งเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 3 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล จากแบบสอบถามปลายเปิด ของอาจารย์ และนักศึกษา โดยเป็นข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อใช้ปรับปรุงเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ใน สถาบันราชภัฏ ทั้ง 8 แห่ง ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร/รายวิชา

1.1 อาจารย์มีความคิดเห็นว่า การเข้าถึงความงมนั้นขึ้นอยู่กับทัศนคติ พื้นฐาน และรสนิยม ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ยาก

1.2 นักศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรให้มีโครงการศึกษาจากพิเศษในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ความงาม เพื่อให้มีประสบการณ์ตรง และควรมีช่วงเวลาเรียนที่มากกว่านี้

2. ด้านเนื้อหาวิชา

2.1 อาจารย์มีความคิดเห็นว่าเป็นว่า ควรมีภาพผลงานศิลปะของศิลปินหลายๆ รูปแบบ เพื่อให้มีความหลากหลาย เนื้อหาวิชามีมาก แต่เวลาเรียนมีน้อยจึงทำให้สอนได้ไม่ลึกนัก นอกจากนี้ ควรมีสมุดประเมิน คะแนนรวม ทั้งศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์

2.2 นักศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรจะให้มีโอกาสที่ฝึกปฏิบัติจริง อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

3. ด้านวิธีการสอน

3.1 อาจารย์มีความคิดเห็นว่าเป็นว่า ควรให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ วิจัย รู้จักใช้องค์ความรู้ใน ท้องถิ่นเพื่อเป็นการส่งเสริม และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจน มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาเป็นวิทยากร

3.2 นักศึกษามีความคิดเห็นว่าเป็นว่า ผู้สอนควรสอนให้เข้าใจง่าย ให้ช้าลง และควรเพิ่มความ สนุกสนานด้วยการสอดแทรกอารมณ์ขันบ้าง

4. ด้านสื่อการสอน

4.1 อาจารย์มีความคิดเห็นว่าเป็นว่า ควรมีการฝึกอบรมเรื่องการใช้สื่อ เทคโนโลยีสมัยใหม่ อย่าง เข้มข้น ควรมีการจัดทำสื่อการสอนสำเร็จรูป ควรมีการแลกเปลี่ยนการใช้สื่อ ควรมีสื่อการสอนที่เป็น ของจริง ที่ผู้เรียนสามารถสัมผัส หรือเล่นได้เอง โดยมีอาจารย์เป็นผู้ควบคุม

4.2 นักศึกษามีความคิดเห็นว่าเป็นว่า ตัวอักษรที่ใช้มีขนาดเล็กเกินไป และเปิดผ่านไปเร็วมาก จนจดโน้ตไม่ทัน และในห้องเรียน / หอประชุมก็ไม่ควรเปิดเครื่องปรับอากาศที่เย็นมากเกินไป จนทำให้รู้สึกหนาว เพราะจะทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียน หรือไม่อยากเรียน นอกจากนี้ ควรได้เห็น ตัวอย่างจากของจริงบ้าง

5. การวัดผล และการประเมินผล

5.1 อาจารย์มีความคิดเห็นว่าเป็นว่า ควรจัดกิจกรรมทางด้านความซาบซึ้งซึ่งเป็นรูปธรรม โดยให้ ผู้เรียนได้แสดงออก เช่น ในรูปของการจัดนิทรรศการร่วมตามความถนัดทั้ง 3 ฐานศาสตร์ เพื่อให้มี โอกาสได้แสดงออก และควรมีการประเมินผลการเรียนรู้หลังการสอนทุกครั้ง ตลอดจนการสอบ ปลายภาค ควรจะเป็นข้อสอบร่วม

5.2 นักศึกษามีความคิดเห็นว่า การประเมินผลยังมีลักษณะที่ไม่แน่นอน ควรมีการชี้แจงเกณฑ์การวัดผล เพื่อให้ทราบอย่างละเอียดก่อนที่จะเริ่มการเรียน อยากทราบการประเมินผลตนเองที่เป็นคะแนน ไม่ควรหักคะแนนมากเกินไป นอกจากนี้ ยังขาดความร่วมมือจากคนรอบข้าง

6. ด้านผู้สอน และผู้เรียน

6.1 อาจารย์มีความคิดเห็นว่า ผู้สอนควรมีความชำนาญด้านศึกษา ค้นคว้าหาความรู้อย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพื่อให้มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้สอนควรมีการเตรียมความพร้อม โดยการจัดอบรมเสริมความรู้ในส่วนที่ยังขาด ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนควรจัดทัศนศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และสัมผัสได้ด้วยตัวเอง นอกจากนี้ ควรมีการเชิญวิทยากรมาบรรยายเสริมความรู้

6.2 นักศึกษามีความคิดเห็นว่า ผู้สอนไม่ได้มุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เรียนมากนัก และ ลักษณะการสอนก็ยังไม่มีความน่าสนใจเท่าที่ควร นอกจากนี้ ผู้เรียนไม่มีพื้นฐานวิชานี้มาก่อน จึงทำให้ไม่ค่อยมีความเข้าใจมากนัก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสภาพ และปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ของอาจารย์ และนักศึกษา ในสถาบันราชภัฏ ผู้วิจัยได้พบว่า มีประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร/ รายวิชา

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ เพื่อนำประสบการณ์ทางสุนทรียะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้ และสัมผัสความงามได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจน เป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาศิลปะ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึง การกำหนดจุดประสงค์ในระดับรายวิชา ไว้ว่า ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ในระดับอื่นที่สูงกว่า หรือกว้างกว่า มีความสอดคล้อง และสนองกับความต้องการของผู้เรียน และสังคม มีความเหมาะสมกับระดับความสามารถ วัย และวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยจะต้องครอบคลุมลักษณะสำคัญๆ ของการเรียนรู้ทั้งสามด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านทักษะ และด้านเจตคติ (ความรู้สึนึกคิด) มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน และกระชับรัด ตลอดจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งปรัชญาการศึกษาศิลปะ แบบพิพัฒนาการ ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และบริตเตน (Lowenfeld & Brittain, 1964 อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2541) ที่เชื่อว่าเกณฑ์ด้านสุนทรียะนั้น

เป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถสอนให้เกิด แต่
 งดงามเติบโตจากการปฏิบัติงานศิลปะ สุนทรียก็ไม่สามารถเกิดจากการเรียนรู้สอนสั่งอย่างเอาเป็น
 เอาตายจากครู แต่มันเป็นสัญชาตญาณ ที่ต้องผุดขึ้นเองจากการปะทะสัมผัสกับการทำงานศิลปะ
 และพัฒนาการด้านสุนทรีย ยังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการคิด การรู้สึก การรับรู้ และการแสดงออก
 ที่เป็นระบบระเบียบ ซึ่งทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับ สื่อหรือวัสดุที่ใช้ เราสามารถซึมซับเห็นถึงการแสดงออกที่
 งดงามของถ้อยคำ บริเวณว่าง จังหวะ ลุ่มเสียง เส้น รูปร่าง รูปทรง สี การเคลื่อนไหว การผสม
 ผสานของส่วนประกอบเหล่านี้ในผลงานศิลปะ หรือ สื่อด้านศิลปะหลายประเภท ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า
 ชีวิต และบุคลิกภาพของเรา ได้รับอิทธิพลจากพัฒนาการด้านสุนทรีย ความเจริญเติบโตด้านสุนทรีย
 นั้น มิใช่แต่จะสำคัญต่อบุคคลเท่านั้น แต่ในบางกรณีก็มีผลต่อสังคมโดยรวมด้วย

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2535, อ้างถึงใน ต่อต้าน ธาริเกษ, 2537) ได้กล่าวว่า หากในขณะที่กำลังชื่นชม
 กับความงามของทัศนียภาพ แล้วเกิดผสมผสานด้วยเสียงดนตรี ที่มีท่วงทำนองที่เหมาะสม ก็จะยิ่ง
 ทำให้ธรรมชาติงดงามสมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น ก็ถือเป็นการบูรณาการ ทัศนศิลป์ และดนตรี เข้ากับสภาพ
 ชีวิต อันเป็นการบูรณาการในระดับที่สูงขึ้นไปอีก

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่า
 เฉลี่ยมากที่สุด คือ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมา และความสำคัญของฐานศาสตร์ทาง
 การรับรู้ ทั้งสามด้าน คือ ทางการเห็น ทางการได้ยิน และทางการเคลื่อนไหว และเพื่อสร้างโอกาส
 ทางการเรียนรู้ โดยผ่านประสบการณ์จริง ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสิ่งที่มนุษย์
 สร้างสรรค์ขึ้น ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ สุชาติ สุทธิ (2542) ได้กล่าวว่า วิชาสุนทรียภาพของชีวิต จะ
 ต้องบูรณาการศิลปะทั้ง 3 สาขา อย่างเหมาะสมกลมกลืน คือมีเอกภาพ อันได้แก่ ศิลปะทางการเห็น
 (Visual Arts) ศิลปะทางการได้ยิน (Musical Arts) และศิลปะทางการเคลื่อนไหว (Performing Arts)
 และการที่บุคคลจะมีสุนทรียภาพได้นั้น ก็จะต้องมีประสบการณ์ จากการได้สัมผัสสิ่งสวยงามทั้งตาม
 ธรรมชาติ และจากผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นอันจะนำไปสู่การรับรู้ในคุณค่าของความงาม เพื่อ
 ตอบสนองทางจิตวิญญาณ ในการที่จะนำตนเองไปสู่ความเป็นอิสระทางปัญญา ซึ่งเป็นคุณค่าของ
 มนุษย์ โกวิท ประวาลพุกษ์ (2535) ได้กล่าวว่า ทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ น่าจะมีเป้าหมายที่มุ่ง
 ไปสู่จุดหมายเดียวกัน เพราะองค์ประกอบแห่งสุนทรียศาสตร์ น่าจะมีความคิดรวบยอด และหลักการ
 แบบเดียวกัน ซิลเวอร์สไตน์ (Silverstein, 1981 อ้างถึงใน ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, 2534) ได้กล่าว
 ว่า สุนทรียศาสตร์ มีความสำคัญต่อการชื่นชมในความงามของมนุษย์ ซึ่งสามารถปลูกฝังได้ด้วย
 สุนทรียศึกษา (Aesthetics Education) อันเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางทักษะ ความรู้ และ
 อารมณ์ ซึ่งเป็นความสามารถในการวิเคราะห์สิ่งที่แลเห็น ได้ยิน สัมผัส ทั้งต่อผลงานศิลปะ และการ

กระทำด้านศิลปะทุกแขนง เช่นนาฏศิลป์ การละคร ทัศนศิลป์ วรรณกรรม และดนตรี นอกจากนี้ ผลที่ได้รับจากสุนทรียศึกษานั้น มีส่วนช่วยให้พัฒนาความสามารถเฉพาะตัวต่อศิลปะสูงขึ้น อารีสุทธิพันธ์ (2533) ได้กล่าวว่า ประสบการณ์ทางสุนทรียะ มีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์มาก เพราะจะช่วยให้คลายจากโลกแห่งความเป็นจริง เข้าไปสัมผัสกับโลกของความสุขทางอารมณ์ ซึ่งจะช่วยให้สุขภาพจิตดี มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2530) ได้กล่าวว่า ประสบการณ์ทางสุนทรียะ เป็นการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ของการรับรู้ และการทำงานศิลปะ

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อยทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เพื่อให้มีประสบการณ์ทางสุนทรียะ เกิดความตระหนัก และความคุ้นเคย อันจะนำไปสู่การมีรสนิยม และความซาบซึ้งในคุณค่าทางสุนทรียภาพ ดังที่ สอนศรี ศรีแพงพงษ์ (2534) ได้กล่าวว่า ประสบการณ์สุนทรียะ เป็นประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการรับรู้ การแปลความหมาย และความชื่นชมยินดีในความงาม ความรู้สึกนี้เกิดจากการกระตุ้นเร้าโดยความงาม และความศรัทธาต่องานศิลปะ โดยอาศัยความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างความประทับใจ แล้วเก็บสะสมไว้เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ วรสิทธิ์ มุทเมธา และอุมาภรณ์ กล้าหาญ (สัมภาษณ์, 2545) ได้กล่าวว่า วิชาสุนทรียภาพของชีวิต มีความสมบูรณ์ดีแล้ว หรือค่อนข้างจะดี เพราะเป็นการสร้างโอกาสในการดู การฟัง ทางสุนทรียะ แต่จะต้องมีความสัมพันธ์กับสถานที่ และสิ่งแวดล้อมด้วย ผู้เรียนจึงจะเกิดความซาบซึ้งได้ ผดุง พรหมมูล (สัมภาษณ์, 2545) ได้กล่าวว่า วิชาสุนทรียภาพของชีวิต มีจุดเด่นตรงที่เป็นการบูรณาการ ทั้งสามฐานศาสตร์เข้าด้วยกัน เพราะการดูความงามนั้นไม่อาจจะดูแบบแยกส่วนได้ ปฤณีติ แสงสว่าง (สัมภาษณ์, 2545) ได้กล่าวว่า วิชาสุนทรียภาพของชีวิต มีความสอดคล้องกับระดับพื้นฐาน โดยจะเน้นความซาบซึ้ง และการมีจินตนาการมากกว่าความรู้ที่ได้จากการจำ โรนัลด์ เฮช. ซิลเวอร์แมน (Ronald H. Silverman, 1972 อ้างถึงใน กรรพันธ์ จิตตเกษม, 2538) ได้กล่าวว่า ควรให้ผู้เรียนบอกชื่อเครื่องมือ และวัสดุที่ใช้สร้างงานทัศนศิลป์ ควรให้ผู้เรียนมีความรู้สึกชื่นชมความงามของศิลปะที่สร้างขึ้นในสถานที่อื่น ควรให้ผู้เรียนรู้จักคุณสมบัติของงานศิลปะ และรู้จักความแตกต่างระหว่างรูปแบบของงานศิลปะในแต่ละยุคสมัย และสามารถอธิบายได้ว่า ศิลปะทำหน้าที่อย่างไร ในวัฒนธรรมมีการถ่ายทอดความคิดกันมาอย่างไร ควรให้ผู้เรียนมีความชื่นชมในงานทัศนศิลป์ โดยการตอบสนองต่องานในรูปแบบต่างๆ เช่น ศิลปะเรียวลิสต์ ศิลปะอิมเพรสชันนิสต์ และศิลปะนามธรรม ควรให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับแนวทาง และวิธีสร้างงานทัศนศิลป์ เช่นกระบวนการของการสร้างงานทัศนศิลป์ และองค์ประกอบที่มองเห็นได้ในงานทัศนศิลป์ จึงจะสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชม หรือซาบซึ้งในงานทัศนศิลป์ได้ คาร์เพนทีเยร์ (Carpentier, 1987) ได้ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับวิชาที่ว่าด้วยความงาม และการเรียนรู้เรื่องความงามทั้งที่แตกต่าง และเหมือนกัน ผลการวิจัย พบว่า การตอบสนองโดยใช้จินตนาการของตนเองต่องานศิลปะ ทำให้เกิดความซาบซึ้ง

ในศิลปะ ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งได้ 3 ส่วนคือ การตอบสนอง การสนใจในความงาม และการวิเคราะห์เชิงวิจารณ์

นักศึกษากลุ่มนี้มีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เพื่อนำประสบการณ์ทางสุนทรียะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังที่สถาบันราชภัฏ (2542) ได้กล่าวว่า วิชาสุนทรียภาพของชีวิต เป็นวิชาการศึกษาทั่วไป ที่จัดอยู่ในกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความงาม เพื่อที่จะนำมาพัฒนารสนิยม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ประเวศ วะสี (2532) ได้กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ไม่สามารถจะอยู่ได้โดยปราศจากคุณค่าภายในอันลึกซึ้ง อันช่วยให้บรรเทาเบาบางจากความบีบคั้น จากความขาดแคลนทางวัตถุ และมีความสัมพันธ์กันอย่างถูกต้อง ชาญชัย อินทรประวัตติ (2540) ได้กล่าวว่า บุคคลผู้มีสุนทรียภาพอยู่ในอารมณ์ จะเป็นผู้ที่ค่อนข้างเดินทางไปถึงความเป็นตัวของตัวเอง รู้ว่าตนเองปรารถนาอะไร เพียงใด เป็นผู้ที่ไม่ตกอยู่ในกระแสความต้องการของทางวัตถุ จมมองไม่เห็นความต้องการทางจิตใจ นอกจากนั้นการเข้าถึงสุนทรียภาพ ยังหมายถึง การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ทั้งของตนเอง และผู้อื่นอีกด้วย การ์ดเนอร์ (Gardner, 1977 อ้างถึงใน ไพฑูริย์ พูลสุข, 2530) ได้กล่าวว่า เมื่อบุคคลรับรู้กับผลงานทางด้านทัศนศิลป์ ก็จะเชื่อมโยงส่วนประกอบต่างๆ เข้าเป็นกลุ่ม หรือเป็นหมวดหมู่ (Set of Elements) ของสัญลักษณ์ใด สัญลักษณ์หนึ่ง ซึ่งสัญลักษณ์ดังกล่าว อาจมีความสัมพันธ์ในลักษณะต่างกลุ่มกันก็ได้ เช่น การรับรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสทางตา (ตัวหนังสือ ละครเวที หรือในงานจิตรกรรม) จากนั้นจึงตอบสนองต่อการรับรู้อื่นๆ ซึ่งเป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างการรู้คิดด้านรูปลักษณ์ (Figurative Cognitive) และการรู้คิดด้านปฏิบัติ (Operative Cognitive) ซึ่งการรู้คิดด้านรูปลักษณ์ จะเกิดจากการรวบรวมข้อมูลของสิ่งเร้าเข้าด้วยกัน เช่น การรับรู้รูปลักษณ์ของ เส้น สี รูปร่าง รูปทรง ในงานจิตรกรรม ซึ่งต่างไปจากการรู้คิดด้านปฏิบัติ อันเป็นความสามารถในการรู้ที่มากกว่าข้อมูลที่มีอยู่ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะ ซึ่งถือเป็นการแสดงออกทางด้านเชาวน์ปัญญา และการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ อาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์ทางศิลปะเป็นขั้นสำคัญ อันเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์หลากหลายทางด้านศิลปะ

2. ด้านเนื้อหาวิชา

อาจารย์กลุ่มนี้มีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกข้อ ข้อที่มีความเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ ข้อความหมาย และความสำคัญของศาสตร์ทางความงามของสิ่งต่างๆ ทั้งตามธรรมชาติ และของผลงานศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกัชีวิตประจำวัน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การวิจารณ์ผลงานศิลปะทั้งสามด้าน ดังที่ โจฮันเซน (Johansen, 1978)

ได้กล่าวว่า การให้ผู้เรียนมีความซาบซึ้งในงานทัศนศิลป์ จะใช้วิธีวิเคราะห์งานศิลปะ กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนพิจารณาส่วนประกอบต่างๆ ของงานศิลปะ ก็จะทำให้เกิดความประทับใจในผลงานนั้น มะลิจิตร เอื้ออานันท์ (2529) ได้กล่าวถึง เนื้อหาวิชา ไว้ว่า จะต้องประกอบด้วยความรู้ กระบวนการทางความรู้ คือ วิธีทางหรือหนทางที่จะก่อให้เกิดความรู้ขึ้น ส่วนคุณค่า คือ ความเชื่อของคนแต่ละกลุ่ม แต่ละชาติในเรื่องของสิ่งที่เป็นนามธรรม คลีกรและซิมเมอร์แมน (Clark & Zimmerman, 1981) ได้เสนอว่า การเรียนการสอนศิลปะศึกษา ควรจะให้ประสบการณ์ แก่ผู้เรียนอย่างครบถ้วนในเนื้อหาที่ประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ทั้งที่เป็นประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ศิลปะปฏิบัติ และการวิจารณ์ โบรดี (Brody, 1972 อ้างถึงใน มะลิจิตร เอื้ออานันท์, 2531) ได้กล่าวว่า เนื้อหาที่เกี่ยวกับการวิจารณ์ผลงานศิลปะ มีความสำคัญ เพราะการให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งขึ้นนั้น ต้องให้ผู้เรียนวิเคราะห์ส่วนประกอบต่างๆ ของงานศิลปะ และต้องมีประสบการณ์ในการตัดสินใจ และการประเมินค่าผลงานศิลปะ อันจะนำไปสู่การรู้คุณค่าของผลงานศิลปะได้ เลียวิส (Leavis, 1979 อ้างถึงใน กาญจน์ ภาคสุวรรณ, 2535) ได้กล่าวว่า เมื่อใด ที่การวิจารณ์เสื่อม เมื่อนั้นกลไกทั้งหลายของความคิดก็จะเสื่อมไปด้วย ดังนั้น การวิจารณ์งานศิลปะจึงเป็นกิจกรรมทางศิลปะ ที่สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือของการปลูกฝังทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ความใฝ่ฝัน อุดมคติ และอุดมการณ์ในสังคมต่างๆ ของชุมชนมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความหมาย และความสำคัญของศาสตร์ทางความงามของสิ่งต่างๆ ทั้งตามธรรมชาติ และของผลงานศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ดังที่ กรรติน จิตตเกษม (2538) ได้ทำการศึกษา พบว่า การให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในความหมายของศิลปะ มีความเหมาะสมมากที่สุดที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ ในการเลือกเนื้อหาวิชา ไว้ดังนี้ ต้องมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ (Significance) ต้องมีความถูกต้องทันสมัย (Validity) ต้องมีความน่าสนใจ (Interest) ต้องเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ (Learnability) ต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Appropriateness to Objectives) ต้องเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์แก่ผู้เรียน (Usefulness) และต้องเป็นสิ่งที่สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ (Feasibility) นีลนุช ไทยศิริ (สัมภาษณ์, 2545) ได้กล่าวว่า ควรจะได้มีการปรับปรุงเนื้อหาวิชา สุนทรียภาพของชีวิต ให้มีความทันสมัย มีความน่าสนใจ และเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วัชรินทร์ จูฑิตดิษฐ์ (2529) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอน ควรจะมีอิสระในการปรับปรุงบทเรียน มากกว่าจะดำเนินการสอนตามเนื้อหาหรือตามแบบเรียน สมาคมศิลปะศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (National Art Education Association of the United States of America, 1977) ได้กำหนดมาตรฐานของครูศิลปะศึกษา ไว้ว่า ครูผู้สอนควรมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี มีความสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะ มีความสามารถ

ในการจัดการเรียนการสอน และควรผ่านการศึกษามาตรฐาน คือ ผ่านการศึกษาศิลปะนิยาม ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ กระบวนการ เทคนิคการแสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์งานศิลปะ นอกจากนี้ จะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ความสามารถในการแสดงบทบาทครูศิลปะในชั้นเรียนได้อย่างสมบูรณ์ และต้องมีความรู้ในเรื่องพื้นฐานของศิลปะ ที่มีผลต่อชุมชน และสังคมนั้นด้วย

นักศึกษส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกข้อ และมีเพียงบางข้อ ที่อยู่ในระดับน้อย คือ ข้อความหมาย และความสำคัญของศาสตร์ทางความงามของสิ่งต่างๆ ทั้งตามธรรมชาติ และของผลงานศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และข้อ ความหมาย และความสำคัญผลงานศิลปะ ที่สัมพันธ์กันทั้งสามด้าน คือ ทศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง ในระดับที่เท่ากัน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การวิจารณ์ผลงานศิลปะทั้งสามด้าน ดังที่ซิลเวอร์สไตน์ (Silverstein,1981 อ้างถึงใน ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, 2534) ได้กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ มีความสำคัญต่อการชื่นชมในความงามของมนุษย์ ซึ่งสามารถปลูกฝังได้ด้วย สุนทรียศึกษา (Aesthetics Education) อันเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางทักษะ ความรู้ และ อารมณ์ เป็นความสามารถในการวิเคราะห์สิ่งที่แลเห็น ได้ยิน สัมผัส ทั้งต่อผลงานศิลปะ และการกระทำด้านศิลปะทุกแขนง เช่น นาฏศิลป์ การละคร ทศนศิลป์ วรรณกรรม และดนตรี ผลที่ได้รับจาก สุนทรียศึกษานั้น มีส่วนช่วยพัฒนาความสามารถเฉพาะตัวต่อศิลปะสูงขึ้น วิรัตน์ พิชญไพบุลย์ (2516) ได้กล่าวว่า คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์นั้น ช่วยส่งเสริมในด้านต่างๆ ได้แก่ ความเจริญทาง สุนทรียภาพ และการรับรู้ สติปัญญา อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และเทคนิคของการทำงาน วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้ และสัมผัสความงามได้ เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา ศิลปะ มิทท์เลอร์ (Mittler,1983 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ พูลสุข, 2539) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปวิจารณ์ เป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ทางการเห็น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในคุณค่าของ ผลงานศิลปกรรม และยังทำให้ได้เรียนรู้แนวทางการประเมินผลงานศิลปะด้วย คือ ให้ผู้เรียนเกิดการรู้คิด และสังเกตรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ โดยมุ่งเน้นให้เห็นสาระในความแตกต่างด้าน รูปลักษณะ หรือคุณค่า เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความหลากหลาย และเมื่อผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่ กว้างขวางขึ้น ก็สามารถนำไปเป็นพื้นฐานในการพิเคราะห์ ผลงานศิลปะต่อไปได้ โดยผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แนะแนวทางอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาเหตุผลมาประกอบการอ้างอิง หรือ สนับสนุนความคิด ความเชื่อของตนเอง

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าปัญหาที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความหมาย และความสำคัญของศิลปะที่สัมพันธ์กันทั้งสามด้าน คือ ทัศนศิลป์ ดนตรี และ ศิลปะการแสดง ดังที่ อรทัย มูลคำ และคณะ (2542) ได้กล่าวว่า การนำเอาเนื้อหาวิชาต่างๆ มาหลอมรวมเข้าด้วยกันทำให้เอกลักษณ์ของแต่ละรายวิชาหมดไป จนเกิดเอกลักษณ์ใหม่ของหลักสูตรโดยรวม กล่าวคือ จะเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์รวมของความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาจากครูผู้สอน แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้กล่าวว่า ผู้สอนสามารถปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้สอนปรับวิธีการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบมีเหตุผล มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้จักการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ แสวงหาความรู้ และรู้จักแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง รวมทั้งรู้จัก พัฒนาทักษะพื้นฐานของการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพของสมาชิกสังคม ผู้สอนจัดวิธีการเรียนการสอน ให้มีความหลากหลายในรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน และเงื่อนไขของท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงวิธีการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชา กับสภาพปัญหา และประสบการณ์ในชีวิตจริง โดยการบูรณาการ สุนทร สุพันธ์ชัย (2540) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีการเรียนรู้แบบดั้งเดิม และแบบคอนสตรัคติวิสต์ ไว้ว่า จากพื้นฐานความเชื่อแบบดั้งเดิม ทำให้เกิดการแยกย่อยของความรู้ การทำให้แปลงรูปไปโดยลดความซับซ้อน การแยกส่วนความรู้ออกจากบริบท หรือการเน้นอิสระจากบริบทเป็นการบิดเบือนความเป็นจริงมาก เพราะธรรมชาติของความรู้ นั้น เป็นลักษณะองค์รวมไม่เป็นลักษณะแยกออกอย่างโดดเดี่ยว และความรู้ย่อมเกี่ยวพันกับบริบท หรือไม่สามารแยกต่างหากจากบริบทได้ ส่วนแนวคิดแบบคอนสตรัคติวิสต์ เชื่อว่า สภาพความเป็นจริงถูกกำหนดโดยประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนสร้างสภาพความเป็นจริงขึ้นเองเป็นส่วนบุคคล ดังนั้น การมองภาพของผู้เรียนจึงแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล การเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมของครูฝ่ายเดียว แต่ผู้เรียนจะต้องสร้างความรู้ขึ้นเองด้วย บทบาทของผู้เรียนจึงต้องเป็นฝ่ายกระทำ เป็นฝ่ายคิด จะต้องมีส่วนร่วมโดยตลอด เนื่องจากการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ โอ คอนเนอร์ (O' Conner, 1981) ได้ค้นพบรูปแบบของหลักสูตรหลายๆ ด้าน เช่น ความซาบซึ้งในดนตรี ความซาบซึ้งในวรรณคดี และความซาบซึ้งในศิลปะ ซึ่งแต่ละรูปแบบ ก็มีโครงสร้างของหลักสูตรแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรความซาบซึ้งในศิลปะนั้น ประกอบไปด้วย ความรู้ในเรื่อง รูปร่าง รูปทรง เส้น และ สี ตลอดจนความกลมกลืน และความขัดแย้งขององค์ประกอบทางศิลปะ

3. วิธีการสอน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมาก

ที่สุด คือ มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมาเป็นวิทยากร ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ มีการวางแผนร่วมกันระหว่างทีมผู้สอนกับผู้เรียน โดยให้สอดคล้องกับหลักสูตร โครงการสอน และแผนการสอน ดังที่ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาจะต้องจัดบรรยากาศ ที่จะเอื้อให้นักศึกษามีคุณลักษณะที่เหมาะสม ให้มีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมการพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย และจิตใจอย่างสมดุล เป็นสถานศึกษาที่ อารมณ์ดี ใจดี ซึ่งเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมไทยอันดีงาม ยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรมที่เข้ามา มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของนักศึกษา แต่ขณะเดียวกันก็ต้องสนับสนุนให้นักศึกษา ไตร่ตรองหาเหตุผลในการเลือกรับปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2535) ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ในการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ไว้ว่า ควรสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ควรมีความต่อเนื่องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนที่มีอยู่ สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว และมีคุณภาพ (เห็นภาพรวมของสิ่งที่เรียน) สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ (ดูความพร้อมของสถานศึกษา) และควรเรียงลำดับให้เหมาะสม โดยเริ่มจากง่ายไปหายาก วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้กล่าวว่า การสอนที่ดี คือ การที่ผู้สอนรู้จักถ่ายทอดความรู้ ความคิด ให้กับผู้เรียนโดยใช้วิธีที่แตกต่างกันออกไปอย่างเหมาะสม และน่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความคิด ตามความมุ่งหมายของผู้สอน นอกจากนี้ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2527) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพล ต่อความสำเร็จในการเรียนการสอน คือ ความสนใจในวิชาที่เรียน ความเป็นกันเองของ อาจารย์ผู้สอน และวิธีการสอนของอาจารย์ ส่วนปัจจัยที่มีผลทำให้นักศึกษาสนใจเรียนมากที่สุด 3 ปัจจัย คือ ผู้สอนมีประสบการณ์ในวิชาที่สอน ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติในเรื่องที่เรียน และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จำเนียร ศิลปวานิช (2538) ได้กล่าวว่า วิธีการสอน (Method of Teaching) เป็นส่วนสำคัญ ในกระบวนการ (Process) การเรียนการสอน ซึ่งผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ หากผู้สอนรู้จักใช้วิธีที่ดีมีความเหมาะสมแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ มีทัศนคติที่ดี มีความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้ นาเปียร์ (Napier, 1938) ได้ทำการศึกษา โดยทดลองใช้วิธีสอน 3 แบบ คือ การบรรยาย การให้ฝึกปฏิบัติ และโดยการบรรยาย ร่วมกับการฝึกปฏิบัติ แก่ นักศึกษาที่เรียน วิชาความเข้าใจในศิลปะ พบว่า กลุ่มนักศึกษาที่เรียนโดยวิธีบรรยายร่วมกับการปฏิบัติ สามารถสร้างผลงานที่เป็นนามธรรมได้ดีกว่ากลุ่มอื่นๆ ส่วนปฏิกิริยาของผู้เรียน รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนของผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่ม มีลักษณะใกล้เคียงกัน ไวโกทสกี (Vygotsky, ม.ป.ป อ้างถึงใน สุกัญญา กตัญญู, 2542) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้มิได้เกิดจากการสอน แต่เป็นกิจกรรมทางสังคม ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ ความเข้าใจของตนเอง ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) จาก ทฤษฎีของการพัฒนาใกล้ชิด อาจนำมาวางแผนการสอนได้ โดยจัดให้มีการช่วยเหลือที่เหมาะสม นั่นคือ การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีความหมายต่อผู้เรียน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อคำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน ในเรื่องของอายุ ความรู้ และประสบการณ์ ดังที่ จำเนียร ศิลปวานิช (2538) ได้กล่าวถึง ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ไว้ดังนี้ คือ ความแตกต่างทางร่างกาย ความแตกต่างทางด้านสมอง ความแตกต่างทางอารมณ์ ความแตกต่างทางสังคม ตลอดจนความแตกต่างทางความสนใจ และความต้องการ วัลลภา เทพหัสดินทร ญ อยุธยา (2530) ได้กล่าวว่า พื้นความรู้ ความถนัด ความสนใจ ทักษะ และวิธีการดำเนินชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน โดยเฉพาะพื้นฐานทางวิชาการที่ได้รับมาจากโรงเรียนต่างๆ ก็มีความแตกต่างกัน มนตรี ตราโมท (2530 อ้างถึงใน พรทิพย์ อินทิวโรทัย, 2539) ได้กล่าวถึง เหตุผลของการสอนเพลง เดียวกัน แต่ไม่เหมือนกันว่า... "เป็นไปตามความสามารถของบุคคล คนที่มีความสามารถแค่นี้ เราจะให้ละเอียดลออ ถึงแค่นั้นไม่ได้ ก็ให้แค่นี้ คือ ถ้าไปทำให้ละเอียดเกินไปจนเกินแค่นี้เราจะให้ละเอียด ลออถึงแค่นั้นไม่ได้ ก็ให้แค่นี้ คือ ถ้าไปทำให้ละเอียดเกินไปจนเกินฝีมือ กลับทำเขาเสีย ถ้าหากว่าคนที่ มีฝีมือ มีความฉลาดสูงหน่อยก็ต่อให้เขาละเอียดลออหน่อย..." อันจะเป็นการส่งเสริม และพัฒนา ศิษย์ไปในทางที่เหมาะสมกับตนเอง เฟลด์แมน และ นิวคอมบ์ (Feldman & Newcomb, 1970 อ้างถึงใน อริยพร สมจิตต์, 2533) ได้กล่าวว่า ผู้สอน เป็นบุคคลที่มีบทบาทต่อการพัฒนาผู้เรียนเป็น อย่างมาก ผู้สอนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริม และกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ในฐานะเป็นตัวแทนที่ให้ความรู้ ในแต่ละสาขาวิชา เป็นแหล่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจ และให้กำลังใจแก่ผู้เรียนที่จะเรียนรู้ และ พัฒนาศักยภาพของตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ช่วยชี้แนะ แก้ไขข้อบกพร่องใน การเรียนรู้ด้านต่างๆ ของผู้เรียน อันจะเป็นการช่วยเสริม หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ค่านิยม ทักษะ ที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนให้พัฒนาขึ้น นอกจากนี้ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดสภาพการณ์ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ดีมีประสิทธิภาพ มากขึ้น (พรชูลี อาชวอำรุง, 2525)

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อย ที่สุด คือ ข้อที่มีการวางแผนร่วมกันระหว่างทีมผู้สอนกับผู้เรียน โดยให้สอดคล้องกับหลักสูตร โครงการ สอน และแผนการสอน ดังที่ เดวิส (Devis, 1987 อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2544) ได้เสนอแนว การสอนอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ดังนี้ สอนให้ผู้เรียนเกิด จินตนาการจากความคิดของตนเอง โดยกล้าคิดสิ่งแปลกใหม่ และเป็นประโยชน์ สอนให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำ เน้นการปฏิบัติจริง จะทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน และมี แนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่เรียน เน้นพลังกลุ่ม และการทำงานเป็นทีม ด้วยการช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ทำให้ได้ปริมาณความคิดที่มากและมีคุณภาพดี ในช่วงเวลาอันจำกัด อันเป็นการเรียนรู้ การแก้ปัญหาทำให้ผู้เรียนทราบถึงความสามารถของตนเอง มีความเชื่อมั่น และมีกำลังใจ สอนด้วย

ความเข้าใจยอมรับ ด้วยความใจกว้าง ให้โอกาส ให้อิสระ ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งการจัดบรรยากาศ การเรียนการสอนที่อบอุ่น ปลอดภัย ทำทนาย เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียน พัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ สอนโดยใช้ กิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนรู้อยากเรียนรู้ คือ เมื่อผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่างานที่ทำนั้น ยังไม่สมบูรณ์ หรือมีข้อผิดพลาดบางประการ ก็จะทำให้ ผู้เรียนต้องใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เพื่อแก้ปัญหา หรือลดความเครียด จากความต้องการทำให้เสร็จ หรือ สมบูรณ์ และผลงานสร้างสรรค์ของผู้เรียน ควรนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เซย์เลอร์ และ อเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander, 1974 อ้างถึงใน อรรถภา ภาคสัญญาชัย, 2539) ได้กล่าวว่า การกำหนดรูปแบบของหลักสูตร ควรยึดความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้กล่าวว่า การเตรียมตัวเพื่อสอนระดับใดก็ตาม สิ่งสำคัญ และจำเป็น สำหรับผู้สอนอันดับแรก คือ จะต้องมีความรู้พื้นฐานทางวิชาการอย่างดี มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ รวมทั้ง มีความรู้ในวิธีการ และกลวิธีการสอน สงัด อุทรานันท์ (2532) ได้กล่าวว่า แผนการสอน จะเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู ถ้าหากไม่มีการจัดทำแผนการสอน การใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง แม้ว่าอาจารย์ผู้สอนจะได้มีการจัดทำแผนการเตรียมการสอน มาอย่างดี แต่สิ่งสำคัญที่อาจารย์ผู้สอนต้องดำเนินการไปพร้อมกับการสอน ก็คือ การตรวจสอบ การสอนว่า เป็นไปตามแผนการสอนที่วางไว้ หรือไม่ มีตรงจุดไหนที่ไม่เป็นไปตามแผน หรือต้อง เพิ่มเติมอย่างไร เพื่อที่จะได้นำสิ่งเหล่านี้มาปรับปรุงแก้ไขในแผนการเตรียมการสอนคราวต่อไป แผนการเตรียมการสอนจึงเป็นเอกสารที่สำคัญสำหรับอาจารย์ผู้สอน และมีประโยชน์ต่อการเรียน การสอนอย่างมาก สุลักษณ์ ศรีบุรี (2535) ได้กล่าวว่า การที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชม และ รักที่จะเรียนรายวิชาใดๆนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่เกื้อหนุน และเกี่ยวเนื่องกัน ที่สำคัญที่สุดคือ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมองเห็นคุณประโยชน์ของความรู้ ในอันที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ในเชิงประจักษ์ จึงจะทำให้ผู้เรียน เกิดการยอมรับในวิชา ตระหนักถึงคุณค่า เกิดความชื่นชม ภูมิใจ อันนำไปสู่การมีค่านิยมที่ดี

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ / ศูนย์กลาง ดังที่ อารี พันธุ์มณี (2544) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้ดังนี้ คือ ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง (Construct) ด้วยการแสวงหาข้อมูล ศึกษา ทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความหมาย หาคำตอบ สร้างสิ่งที่เรียนให้มีความหมายแก่ตนเอง และรู้จัก สังเคราะห์ใหม่จากสิ่งที่เรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) ได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิด ข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Participation) มีการร่วมกันคิดวางแผน แสดงความคิดเห็น ทำกิจกรรม ตลอดจนการประเมินผล

ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน (Process) ควบคู่กับการสร้างผลงาน หรือผลผลิต (Product) ให้เกิดขึ้น ผู้เรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Application) ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และในการทำงาน อุดม เชยกีวงศ์ (2545) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการเรียนการสอน ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ไว้ดังนี้ คือ เรื่องที่จะนำมาสอนควรเกิดจากสภาพปัญหา และความต้องการของผู้เรียน เรื่องที่จะเรียนต้องเกิดจากการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนต้องทำความเข้าใจกับผู้เรียน ก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอนเสมอ กิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดอย่างมีจุดหมายเพื่อการเรียนรู้ ใช้กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นเครื่องนำทางการเรียนรู้แทนการบอกเนื้อหาสาระ สื่อการเรียน การสอนต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน และควรมีความหลากหลาย ควรจัดให้มีการทำงาน การอภิปรายกลุ่มย่อยอย่างสม่ำเสมอทุกครั้งที่สามารถทำได้ และควรหลีกเลี่ยงการกำหนดเวลาที่ตายตัว (สามารถยืดหยุ่นได้ในเวลาที่กำหนด) อรทัย มูลคำ และคณะ (2544) ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญ ในการจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้ คือ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานกลุ่มด้วยตนเอง จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียนที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกล้ำคิด ล้ำทำ เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน และเน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม สามารถแก้ไขปัญหาค้นคว้าได้ด้วยปัญญา และความสามัคคี

4. สื่อการสอน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย คือ ข้อมีการเตรียมความพร้อมของสื่อการสอน และนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ข้อใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ ข้อใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ และ ข้อใช้สื่อการสอนเพื่อให้เร้าความสนใจ และชวนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อการจัดทำสื่อการสอนด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างหลากหลาย สังคม ทองมี (2533) ได้ทำการศึกษา พบว่า สื่อ และอุปกรณ์การสอน จะช่วยพัฒนาการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีคุณค่ามากในเรื่องการเร้าความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในการเรียน การได้รับประสบการณ์ที่ถูกต้อง สามารถสร้างความเข้าใจในบทเรียน และช่วยย่นระยะเวลาในการเรียน วิรุณ ตั้งเจริญ (2527) ได้กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนให้ได้ผล ครูผู้สอนจะต้องรู้จักเลือกใช้สื่อการสอนที่ดี มีความทันสมัย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ สนุกสนาน เกิดความชื่นชม และเห็นคุณค่าของศิลปะ ทัศนศิลป์ สาร (2524) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของสื่อการสอน ไว้ว่า “สื่อการสอน เป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเวลาอันจำกัด” สื่อการเรียน เป็นเครื่องมือตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยสนับสนุนให้การเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สื่อการเรียน ยังเป็นสิ่งเร้าความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความอยากรู้ โดยจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้เป็นอย่างดี และรวดเร็วยิ่งขึ้น

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่มีการเตรียมความพร้อมของสื่อการสอน และนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม กับสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ดังที่ อารี พันธุ์มณี (2544) ได้กล่าวถึง บรรยากาศการเรียนการสอน ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ควรเป็นบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความอบอุ่น การยอมรับ การไว้วางใจ การให้อิสระ ทำทลายความสำเร็จ เป็นโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจ ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ตลอดจนเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความกล้า เมื่อผู้เรียนประสบความสำเร็จ หรือผิดพลาดเกิดขึ้น จึงมีผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ห้องเรียนที่ผู้เรียนมีอิสระไม่ถูกควบคุมจากระเบียบวินัย ที่เคร่งครัดจนเกินไป รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแก้ปัญหา การส่งเสริมการทำงานกลุ่ม และเดี่ยว ก็จะเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้

นักศึกษาส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อที่มีการเตรียมความพร้อมของสื่อการสอน และนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมของห้องเรียน ดังที่ กิดานันท์ มลิทอง (2540) ได้กล่าวถึงหลักการเลือกสื่อการสอน ไว้ดังนี้ คือ ต้องสัมพันธ์กับเนื้อหา บทเรียน และจุดมุ่งหมายที่จะสอน ต้องมีเนื้อหาที่ถูกต้อง ทันสมัยอย่างเป็นที่น่าสนใจ และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ดี เป็นลำดับขั้นตอน เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน ควรมีความสะดวกในการใช้ ต้องมีคุณภาพเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจน มีราคาไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าผลิตเองก็ควรคุ้มกับเวลา และการลงทุน นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงหลักการใช้สื่อการสอนไว้ ดังนี้ คือ การเตรียมตัวผู้สอนโดยเขียนลงในแผนการสอน การเตรียมจัดสภาพแวดล้อม ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน โดยผู้สอนควรบอกกล่าวล่วงหน้าว่า ผู้เรียนจะต้องมีกิจกรรมอะไรบ้าง เช่น มีการทดสอบ การอภิปราย การแสดง หรือปฏิบัติการ เพื่อผู้เรียนจะได้เตรียมตัวได้ถูกต้อง การใช้สื่อ ผู้สอนจะต้องใช้สื่อให้เหมาะสมกับขั้นตอนที่เตรียมไว้แล้ว เพื่อให้การดำเนินการสอน เป็นไปอย่างราบรื่น และการติดตามผล เพื่อผู้สอนจะสามารถทราบจุดบกพร่อง และแก้ไขปรับปรุงการสอนของตนได้ต่อไป อูไร เงินอก (2545) ได้กล่าวว่า E – Learning เป็นการเรียนรู้ผ่านชุดการเรียนที่ประกอบด้วยข้อความ รูปภาพ เสียง วีดิโอ และมัลติมีเดียอื่นๆ ผู้เรียน และผู้สอนติดต่อกันโดยผ่านสื่อ E – Mail, Web – Board หรือการ Chat จึงทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกคน ทุกเวลาและทุกสถานที่ นอกจากนี้ Streaming Media ก็ยังเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นภาพวีดิโอ เสียง และมัลติมีเดียอื่นๆ ในเวลาจริงเมื่อ

มีการเข้าสู่เว็บทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ที่ใช้สามารถรับฟังสื่อที่ได้จากแฟ้มสื่อต่างๆ ตามรายการโดยสื่อ นั้นจะถูกดาวน์โหลดมาไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ในเวลาจริงตามสื่อของข้อมูลที่น่าเสนอ ซึ่งหลักการ ของ Streaming Media จะใช้โปรแกรม Microsoft Producer เป็นตัวผลิตสื่อที่สนับสนุนในด้านการ เรียนการสอน

นักศึกษาล้วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลางข้อที่มีค่าเฉลี่ย มากที่สุด คือ ข้อใช้สื่อการสอนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ ดังที่ กิดานันท์ มลิทอง (2543) ได้กล่าวถึง การใช้สื่อการสอนไว้ว่า อาจจะใช้เฉพาะขั้นตอนใด ขั้นตอน หนึ่งของการสอน หรือจะใช้ในทุกขั้นตอนก็ได้ กล่าวคือ ชี้นำเข้าสู่บทเรียน โดยอาจเป็นสื่อที่เป็น แนวปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนคิด และควรเป็นสื่อที่ง่ายต่อการนำเสนอ ในระยะเวลาอันสั้น, ชี้นำดำเนิน การสอน จะต้องเป็นสื่อที่เสนอความรู้อย่างละเอียด ถูกต้อง และชัดเจนแก่ผู้เรียน, ชี้นำวิเคราะห์ และ ฝึกปฏิบัติ เป็นการนำความรู้ หรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้ขบคิด แก้ปัญหา, ชี้นำสรุปบทเรียน ควร ใช้ระยะเวลาสั้นๆเช่นเดียวกับชี้นำ สื่อที่ใช้จึงควรครอบคลุมเนื้อหาสำคัญทั้งหมด, ชี้นำประเมิน ผู้เรียน เป็นการทดสอบว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ หรือเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้ถูกต้อง ตามวัตถุประสงค์ที่ ตั้งไว้หรือไม่ อุไร เงินอก (2545) ได้กล่าวว่า E – Learning จะมาแทนที่การเรียนการสอนใน ชั้นเรียน และยังให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนที่ดีกว่าได้ เพราะผู้เรียนสามารถที่จะเลือกเรียนที่ไหน เวลาใด และจำนวนที่ครั้งก็ได้ จนกว่าผู้เรียนจะเข้าใจได้ แต่มีข้อแม้ว่าบทเรียนนั้นจะต้องเหมือน หรือดีกว่า การสอนในชั้นเรียน นอกจากนี้ในการผลิตบทเรียนแบบ Streaming Media ก็สามารถนำเสนอ บทเรียนที่เสมือนจริงจากเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยการเข้าไปใน Web Site อันมีการตอบสนองระหว่าง ผู้สอน และผู้เรียน ซึ่งเกิดขึ้นในเวลาจริง ผู้เรียน และผู้สอน สามารถใช้การสนทนาโต้ตอบระหว่างกัน บนอินเทอร์เน็ตได้อย่างทั่วถึง และ Streaming Media สามารถเลียนแบบความรู้สึกของเหตุการณ์ จริง และสามารถบันทึกเหตุการณ์ หรือบทสนทนาสำหรับการดูย้อนหลังได้

5. การวัดผล และการประเมินผล

อาจารย์ล้วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง และการประเมินจากกลุ่มเพื่อน ดังที่ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524) ได้กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนควรมุ่งเน้นที่เอกัตตบุคคลไม่ใช่ความ แตกต่างระหว่างบุคคล กล่าวคือ ควรเน้นว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง โดยเทียบกับวัตถุประสงค์ ที่วางไว้ และควรบอกเกณฑ์การประเมิน และแนวปฏิบัติที่นำไปสู่การบรรลุซึ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุด โดย ให้ผู้เรียนทราบตั้งแต่เริ่มการสอน นอกจากนี้ควรประเมินให้รอบด้าน ทั้งพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านทัศนคติ หรือจิตพิสัย (Affective Domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor

Domain) อัมไพ ตีรณสาร (2530) ได้กล่าวถึง การประเมินผลตั้งแต่ก่อนที่จะสอน ระหว่างสอน และ ภายหลังจากการสอน ไว้ว่า การประเมินผลก่อนที่จะสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจความต้องการ ความพร้อม และทัศนคติ การประเมินผลระหว่างการสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบ เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา การปรับตัว ความกระตือรือร้นของผู้สอน และผู้เรียน ตลอดจนความรู้สึกร่วม การประเมินผลหลังการสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำ ความคิด สร้างสรรค์ และการแสดงออก เป็นต้น

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่มีการวัดผล และการประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ คอนราด (Conrad, 1964 อ้างถึงใน โยธิน เมื่อก่อง, 2539) ได้เสนอหลักเกณฑ์การประเมินผลทางศิลปศึกษา ไว้ว่า จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมศิลปะทั้งหมด เป็นการส่งเสริม และช่วยเหลือกระบวนการศึกษาทั้งหมด โดยผ่านกิจกรรมศิลปศึกษา เกณฑ์การประเมินผลทางศิลปศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละชั้นเรียน ดังนี้ คือ การประเมินผลจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง จะต้องเป็นเครื่องชี้แนะโปรแกรมการศึกษาทั้งหมด เป็นการส่งเสริมและช่วยเหลือกระบวนการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้แนะโปรแกรมการศึกษาทั้งหมด และความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนทุกระดับชั้นมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ การประเมินผลต้องเปลี่ยนแปลง เมื่อผู้เรียนเปลี่ยนแปลง บุญธรรม กิจปรีดาพิสุทธ์ (2535) ได้กล่าวถึง การวัดผล และการประเมินผลการปฏิบัติ ว่า ควรจะตรวจวัด ดังนี้ คือ ความสามารถ และทักษะในวิธีการปฏิบัติ (Procedure) ได้แก่ การวัดวิธีการ การวัดทักษะ และการวัดเทคนิคในการปฏิบัติ ว่าทำได้ดีมีเทคนิค มีทักษะในการปฏิบัติงาน, ผลการปฏิบัติ (Product) ได้แก่ การวัดผลที่ได้จากการปฏิบัติที่ทำเสร็จแล้ว โดยนำมาพิจารณา ตรวจสอบ และประเมินในด้านความเรียบร้อย ความสวยงาม และความคิดสร้างสรรค์, พฤติกรรมการปฏิบัติ (Typical Behaviors) ได้แก่ การวัดพฤติกรรมที่แสดงออก ต่อการปฏิบัติ หรือการกระทำ กิจกรรมนั้น เช่นความตั้งใจ ความสนใจ ความเอาใจใส่ ความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และลักษณะนิสัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน อารี พันธุ์มณี (2544) ได้กล่าวถึง การประเมินผลอย่างเป็นระบบ และยุติธรรม ไว้ว่า ควรมีสัดส่วนของคะแนนระหว่างการเข้าเรียน การร่วมกิจกรรม การมอบหมายงาน และการสอน เพราะการเรียนทุกวันสม่ำเสมอ และเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ได้รับความรู้ ได้รับประโยชน์มาก ไม่น้อยกว่าการสอน หรืออาจจะได้รับประโยชน์มากกว่า จึงไม่ควรเน้นการสอนเพียงอย่างเดียว และควรคำนึงถึงความเหมาะสมของการกำหนดสัดส่วนคะแนน เพราะมีผลต่อการสร้างเสริมทัศนคติ ต่อการเรียนได้ดี ทั้งในปัจจุบัน ขณะเรียน และภายหลังจากสำเร็จการศึกษา

นักศึกษาล้วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อมีความเหมาะสมสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของรายวิชา ดังที่ เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1968) ได้กล่าวว่า มีจุดประสงค์ทั่วไปอยู่ 6 ประการ คือ เพื่อทำนายระดับของความสำเร็จในงานศิลปะ เพื่อวัดความก้าวหน้าและความเจริญของงานด้านมโนทัศน์ การเปลี่ยนแปลง การควบคุมวัสดุอุปกรณ์ และความสามารถในการแสดงออก เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง และรับรองความสามารถของผู้เรียน เพื่อวินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ สมอ่ง ร่างกาย อารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และสุนทรียภาพ เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องในการสอน และเพื่อกำหนดวิธีการแก้ไข และจุดมุ่งหมายของสถานการณ์การเรียนการสอน เพื่อช่วยผู้เรียนตามความจำเป็น

นักศึกษาล้วนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อมีสัดส่วนคะแนน และมีเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาเป็นค่าระดับคะแนน ดังที่ จอห์น เอ. ไมเคิล (ม.ป.ป., อ้างถึงใน พรพรรณ ดวงรัตน์, 2541) ได้กล่าวถึง เกณฑ์ที่ใช้ในการวัดผล และการประเมินผลไว้ ดังนี้ คือ การสื่อสารทางด้านความคิด ที่แสดงออกมาในผลงาน (Communication / Expression) ความเชื่อมั่นในการแสดงออกของตนเอง (Confidence / Self Esteem) พัฒนาการรับรู้ในด้านทัศนศิลป์ (Perceptual Development) สุนทรียภาพ และความมีเอกภาพของผลงาน (Aesthetic Organization / Consistency) องค์ความรู้ทางด้านศิลปะ (Knowledge of the Field of Art) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ทักษะความชำนาญในการใช้เครื่องมือ (Skill / Craftsmanship) ความสนุกสนาน และมีความพอใจเมื่อได้ปฏิบัติงาน (Enjoyment / Satisfaction)

6. ผู้สอน และผู้เรียน

อาจารย์ล้วนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่ามากที่สุด คือ ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ การวางแผนการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรม ดังที่ นิเชต สุนทรพิทักษ์ (2534) ได้กล่าวว่า ครูอาจารย์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาจิตพิสัยให้แก่ นักศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นด้านความสนใจใฝ่รู้ และสร้างสรรค์ ควรมีวินัย ความมีน้ำใจ ความเป็นไทย และการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย และควรมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครู อาจารย์ด้วยกันเอง ครูอาจารย์ควรวางตนอย่างเป็นกันเอง เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้สึกมีน้ำใจ และอบอุ่นในการเข้าพบเพื่อขอคำปรึกษา และมีความพร้อมต่อการรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา นอกจากนี้ ยังต้องมีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา มีวิธีการให้กำลังใจ และสามารถทำกิจกรรมร่วมกันกับนักศึกษาได้ ครูอาจารย์ควรฝึกฝนให้นักศึกษารู้จักคิด พิจารณาส่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

ไม่ม่งมาย ฝึกให้นักศึกษาเข้าใจว่า ปัญหาแต่ละเรื่องนั้นคนเราสามารถเลือกตัดสินใจในสิ่งที่ได้หลายวิธี ครูอาจารย์ควรฝึกให้นักศึกษามีความมีวินัย ความมีน้ำใจ ความเป็นไทย ความสนใจใฝ่รู้ และสร้างสรรค์ตลอดจนการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย (สนง.คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540) วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้สอน ที่จะเป็นผู้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ (Facilitator) ของผู้เรียนไว้ดังนี้ คือมีความรู้ความสามารถในการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีความจริงใจ ต่อผู้เรียนมีความเข้าใจในผู้เรียน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความสุข มีความฉลาดมีปฏิภาณไหวพริบ สามารถเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆ และมีทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคล วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้กล่าวว่า สิ่งที่สำคัญและจำเป็นของผู้สอน คือ การให้ข้อติชมหรือข้อมูลย้อนกลับ (Feed-Back) ซึ่งเป็นส่วนเสริมให้ผู้เรียนได้ทราบเกี่ยวกับข้อดี และข้อผิดพลาดของการเรียนรู้ ที่สามารถตรวจปรับได้ถูกต้อง และการเสริมแรงที่จะให้ผู้เรียนก้าวไปข้างหน้า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกระบวนการเรียนรู้ ในส่วนที่ผู้เรียนได้ทราบถึงประสบการณ์แห่งความสำเร็จ (Successful Experiences) ประการสุดท้าย ก็คือ การจัดจำแนกลำดับขั้นตอนของการเรียน (Gradual Approximation) ก็ไม่ควรจะห่างมากเกินไปสำหรับความสามารถที่จะเรียนได้ การนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ต่อผู้เรียนทีละน้อยๆ เป็นขั้นตอนที่สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจ อันจะช่วยให้บทเรียนมีความน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ ชวนคิด และติดตามทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่า กระบวนการเรียนรู้นั้นไม่ยากเกินไป ไม่น่าเบื่อ ชวนคิด และติดตาม วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของผู้สอนหมายถึง การพูด น้ำเสียง ความกระฉับในการพูด หน้าตา กริยาท่าทาง และการแสดงออกต่างๆ นอกจากนี้ความรู้ ความสามารถของผู้สอนก็เป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากผู้เรียนย่อมคาดหวังไว้สูงว่า ผู้สอนจะมีความพร้อมทางด้านวิชาการ สามารถที่จะให้ข้อมูลสอน อธิบายหลักเกณฑ์ ทฤษฎี และปัจจัยต่างๆ ให้ผู้เรียนได้อย่างกระฉับกระชวย วชิรินทร์ จิตติอดิษฐ์ (2529) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนศิลปศึกษา ไว้ว่า ในการเตรียมการสอนนั้น ครูผู้สอนควรสร้างบทเรียนด้วยเพื่อปรับปรุงเนื้อหาที่ระบุไว้ในหลักสูตร แผนการสอน ครูผู้สอนควรจะเป็นผู้ชี้แนะ ให้คำแนะนำจูงใจ และเป็นผู้คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามความสนใจ และความถนัด คิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้ขั้นตอนของการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดพัฒนาการ และดำรงอยู่ในสังคมได้ ผู้สอนต้องพยายามหมั่นศึกษาหาความรู้ ปรับปรุงตนเองให้มีความทันสมัย และก้าวหน้าอยู่เสมอ มีประสบการณ์ และจิตสำนึกที่ดี มีขันติธรรมสูง มีเหตุผลและมีความยุติธรรม ครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนการสอนด้วย การจัดกิจกรรมตลอดจนเนื้อหาให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับแผนการเรียน ยืดหยุ่นได้ตามเหตุการณ์ และสภาพท้องถิ่น เลือกกิจกรรมที่เป็นกลางตามความสนใจของผู้เรียน โดยให้เสริมเสรีภาพทางใจ และมีอิสรภาพทางความคิด และพยายามหาวิธีสอนแบบต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ที่สุด เฟลด์แมน และ นิวคอม

(Feldman & Newcomb, 1970 อ้างถึงใน อริยพร สมจิตต์, 2533) ได้กล่าวว่า ผู้สอนเป็นบุคคลที่มีบทบาท และมีอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียนเป็นอย่างมากโดยอาจารย์จะสามารถเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและกำหนดคุณภาพของผู้เรียนในฐานะเป็นตัวแทน ที่ให้ความรู้ในแต่ละสาขาวิชา เป็นแหล่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจ ให้กำลังใจแก่ผู้เรียนที่จะเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถช่วยชี้แนะ แก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนรู้ด้านต่างๆของผู้เรียน อันจะเป็นการช่วยเสริม หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนให้พัฒนาขึ้น นอกจากนี้ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดสภาพการณ์ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนที่ดีมีประสิทธิภาพมากขึ้น (พรชูลี อาชาวอรุณ, 2525)

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่าปัญหา ที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อผู้สอนมีความเมตตา กรุณา และเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และข้อผู้สอนจัดสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์ ดังที่ เคสเลอร์ (Kessler, 1989 อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537) ได้กล่าวว่า โดยส่วนตัวของอาจารย์จะมีความกล้าแสดงความคิดเห็น มีความมั่นใจในตนเอง มีความยุติธรรม มีความกล้าเสี่ยง มีจิตใจเมตตา กรุณา อารมณ์อ่อนไหว มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความรับผิดชอบ นอกจากนี้ ผู้สอนยังมีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ ที่จะทำการสอน และมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการสอน พื้นฐานทางด้านส่วนตัว ทศนคติที่ดีต่อการสอน ซึ่งทั้งหมดจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพการสอนที่ดีที่สุด มนตรี ตราโมท (2530) ได้กล่าวว่า การศึกษาศิลปะทุกประเภทเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนทุกแง่มุม ด้วยความรอบคอบจึงจะเข้าใจ และเกิดความซาบซึ้งในความงดงามแห่งศิลปะนั้น และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ตรง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจได้อย่างชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง ดุษฎี พนมยงค์ บุญทัศนกุล (2539) ได้กล่าวว่า การฟังดนตรีที่มีคุณภาพ จะช่วยพัฒนาและเสริมสร้างจิตใจของมนุษย์ให้ก้าวหน้า เจริญองงาม มีคุณธรรม ความดี จำเนียร ศิลปวานิช (2538) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ ในการจัดกระบวนการเรียนการสอน คือ การร่วมมือและการแข่งขันของผู้เรียนภายในชั้นเรียน ลักษณะพฤติกรรม และบุคลิกภาพของผู้สอน จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการเรียน ตลอดจนความรู้สึก และเจตคติของผู้เรียน ที่มีต่อกลุ่มเพื่อนผู้สอน และสถาบัน ก็จะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ บรรยากาศในชั้นเรียนจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริม และสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศทางจิตวิทยา บรรยากาศทางกายภาพ และบรรยากาศทางสังคม

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2524) ได้กล่าวถึง สิ่งสำคัญที่สุดในภารกิจของครูอาจารย์ ก็คือ การอบรมสั่งสอนให้ความรู้ทางวิชาการแก่ศิษย์ ทั้งใน และนอกห้องเรียน

นักศึกษาสวนรวมมีความคิดเห็นว่า สภาพ ที่ปรากฏอยู่ในระดับน้อย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ดังที่ อารี พันธุ์มณี (2544) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ไว้ว่า หมายถึง การที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมริเริ่มวางแผน จัดการ เสนอ เลือ ก คิด ตัดสินใจ ประเมินความสำเร็จ ปรับปรุง และพัฒนา ตลอดจนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกระบวนการเรียนการสอน เป็นผู้เรียนที่ตื่นตัว กระตือรือร้น แคล่วคล่องว่องไว และตระเตรียมมาเพื่อนำมาใช้ตาม ทำงานในเชิงรุก และรู้สึกสนุกสนานกับสิ่งที่ตนทำ สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น รู้สึกตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่ที่ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง ตระหนักถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดของตน ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระหายใคร่รู้ ทำให้มีกำลังใจ มีความสุขในการเรียนรู้ และอยากเรียนรู้ต่อไป ทำให้เกิดนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน การเรียนรู้แบบนี้ จึงเป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดอย่างมีอิสระ แสดงบทบาท และใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers, 1969 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2537) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ที่สำคัญ มักจะเกิดจากการลงมือกระทำของผู้เรียนเอง (Learning by Doing) เพราะถ้าผู้เรียนมีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ ก็จะช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียนมากขึ้น วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเน้นคุณค่าของตนเอง การกระทำ การตัดสินใจ การตัดสินใจคุณค่าด้วยตนเอง ฟังตนเองมากที่สุด มีความมั่นใจ ภูมิใจที่เป็นตัวของเขาเอง การเรียนรู้เป็นรายบุคคลนี้ ผู้เรียนมีอิสระ และเสรีภาพ ที่จะเลือกวิธีการเรียนการสอน และเสรีภาพที่จะเลือกเนื้อหาสาระ ตามความต้องการ และความสนใจของเขาเอง

นักศึกษาสวนรวมมีความคิดเห็นว่า ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อผู้สอนมีความฉลาด มีปฏิภาณไหว พริบ เพื่อแก้ปัญหาที่ไม่คาดคิดมาก่อน ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้กล่าวว่า สิ่งที่สำคัญ และจำเป็นของผู้สอนคือ การให้ข้อติชม หรือข้อมูลย้อนกลับ (Feed-Back) ซึ่งเป็นส่วนเสริมให้ผู้เรียนได้ทราบเกี่ยวกับข้อดี และข้อผิดพลาดของการเรียนรู้ที่สามารถตรวจปรับได้ถูกต้อง และการเสริมแรงที่จะให้ผู้เรียนก้าวไปข้างหน้า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับกระบวนการเรียนรู้ ในส่วนที่ผู้เรียนได้ทราบถึงประสบการณ์แห่งความสำเร็จ (Successful Experiences) นั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ที่จะสืบเสาะแสวงหาความรู้ต่อไป และประการสุดท้าย คือ การจัดจำแนกลำดับขั้นตอนของการเรียน (Gradual Approximation) ก็ไม่ควรจะห่างมากไปสำหรับความสามารถที่จะเรียนได้ การนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ต่อผู้เรียนทีละน้อยๆ เป็นขั้นตอนที่สอดคล้องกับความสามารถ และความสนใจ อันจะช่วยให้นักเรียนมีความน่าสนใจ

ไม่น่าเบื่อ ชวนคิด และติดตามทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรู้ว่า กระบวนการเรียนรู้นั้นไม่ยากจนเกินไป วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้กล่าวว่า บุคลิกภาพของผู้สอน หมายถึง การพูด น้ำเสียง ความกระฉับในการพูด หน้าตา กริยาท่าทาง และการแสดงออกต่างๆ นอกจากนี้ ความรู้ ความสามารถของผู้สอนก็เป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากผู้เรียนย่อมคาดหวังไว้สูงว่า ผู้สอนจะมีความพร้อมทางด้านวิชาการ สามารถที่จะให้ข้อมูล สอน อธิบาย หลักเกณฑ์ ทฤษฎี และปัจจัยต่างๆ ให้ผู้เรียนได้ อย่างกระฉับซัด อารี พันธมณี (2544) ได้กล่าวว่า ธรรมชาติของผู้เรียน คือ ต้องการความเข้าใจ การยอมรับจากผู้สอน แล้วยังมีความเป็นตัวของตัวเอง อยากแตกต่างจากผู้อื่น อยากทำสิ่งที่ท้าทาย ซ้ำซ้อน อยากมุ่งมั่นผูกพัน และจริงจังกับงาน อยากเสาะแสวงหาความจริง และสิ่งแปลกใหม่แต่จะ เป็นไปได้เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ การยอมรับ ความใจกว้าง การให้ออกาส ให้อิสระ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และจัดบรรยากาศการเรียนการสอนที่อบอุ่น ปลอดภัย ทำทหาย เพื่อ เสริมสร้างให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบพลังความสามารถ ของตนเอง หรือขุมทรัพย์ในตน และพัฒนาให้เต็มที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543) ได้กล่าวว่า ผู้สอนมี ความคิด และพฤติกรรมที่ถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ และจะต้องใช้ความสามารถ เข้าใจ สถานการณ์ของความจริงที่ปรากฏ เพื่อที่จะนำไปสู่การกระทำที่จะบรรลุจุดหมายที่พึงประสงค์ การจัดการเรียนการสอนที่บรรลุความสำเร็จในการเผชิญ หรือการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะปัญหา ที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน ปัญหาใหญ่ ปัญหาที่ลึกซึ้งได้อย่างราบรื่น แสดงว่าผู้สอนมีความฉลาดและมี ปฏิภาณไหวพริบ นอกจากนี้ ผู้สอนยังต้องใช้ความสามารถในการเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ การ ปรับตัว การปรับเปลี่ยนเรียนรู้ความจริง ข้อเท็จจริง และความหมาย ด้วยความฉับไว การจัดระบบ เพื่อปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างเป็นที่พอใจ การใช้ความรู้ ต่างกับการมีความรู้ การใช้ความรู้จะนำไปสู่การสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน กับผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างทักษะทางวิชาการ และทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต และนักการศึกษาผู้เกี่ยวข้อง ผู้วิจัย ได้พบว่า มีประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ด้านหลักสูตร และเนื้อหาวิชา

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็น ว่า ข้อเน้นความสำคัญของการรับรู้ ทั้งสามฐานศาสตร์ เพื่อให้เกิดความซาบซึ้ง การเห็นคุณค่า ความมีรสนิยม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีความเหมาะสมมากที่สุด ดังที่ มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2530) ได้กล่าวว่า ประสบการณ์ทางสุนทรียะ เป็นการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ของการรับรู้ และการทำงานศิลปะ ณรุทธิ สุทธิจิตต์ (2537)

ได้กล่าวว่า ประสบการณ์สุนทรีย์จะช่วยให้มนุษย์ได้สัมผัส หรือเรียนรู้กับความรู้สึกของตนเอง เป็นความรู้สึกอันอบอุ่น เต็มตื่นเป็นสุข ชื่นชมในคุณค่าของความงามของสิ่งที่เรียกว่า สุนทรีย์วัตถุ ความรู้สึกเช่นนี้เป็นสิทธิของมนุษย์ที่สามารถสัมผัสได้ และจะทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังช่วยผ่อนคลายความเครียดในชีวิตประจำวัน

2. ด้านวิธีการสอน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า 1) ข้อจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในช่วงเวลาสั้นๆ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ / ศูนย์กลาง ทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ อารี พันธุ์มณี (2544) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ใ้ว่าผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ด้วยการแสวงหาข้อมูล ศึกษา ทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความหมาย หาคำตอบ สร้างสิ่งที่เรียนให้มีความหมาย สุภรณ์ สภาพงศ์ (2545) ได้กล่าวถึง การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า ผู้สอนต้องพร้อมที่จะให้ความรัก ความเข้าใจ และเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยต้องมองผู้เรียนด้วยเมตตาธรรมว่า เป็นผู้ที่มีภูมิรู้ ภูมิธรรมในระดับหนึ่ง ผู้สอนต้องเอื้ออำนวย หรือส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติของตน ที่เรียกว่าเรียนจากสมาธิ และการพิจารณาของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้รอบ รู้ลึก และรู้แจ้ง ในที่สุด 2) ขอให้ฝึกการคิด วิเคราะห์ วิจาร์ณ จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในปัจจุบัน มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ พระธรรมปิฎก (2535 อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ, 2541) ได้กล่าวถึง รูปแบบการจัดการเรียนการสอน ที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ก็คือ การให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างเป็นระเบียบ รู้จักแก้ปัญหาของตนเอง อันเป็นการใช้ความคิดที่ถูกต้องวิธี การกระทำด้วยใจอันแยบคาย โดยการพิจารณาหาเหตุผล รู้จักแยกแยะตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย 3) ข้อมีการพาไปทัศนศึกษา หรือมอบหมายให้ไปชม เพื่อให้มีประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นของจริง มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ ไพฑูรย์ ลินลาธรัตน์ (2524) ได้กล่าวถึง การสอนแบบศึกษานอกสถานที่ ใ้ว่า มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้เห็นสภาพที่แท้จริง และอรรงค์ บัวศรี (2532) ได้กล่าวถึง ประสบการณ์ตรง ใ้ว่า เป็นสิ่งที่ผู้เรียนได้รับโดยตรง จากการสัมผัสกับวัตถุ สิ่งของ หรือสิ่งที่ใช้เป็นตัวแทน ซึ่งมีได้หมายเพียงการสัมผัสเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง ความรู้สึกนึกคิด อีกด้วย กิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรง ได้แก่ การเขียนรายงาน การทดลอง การแสดงละคร การเขียนภาพ และการระบายสี

3. ด้านสื่อการสอน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า ข้อใช้ พาวเวอร์พ้อยท์ สไลด์ วีดีโอ ซีดี ซีดี ไทท์สน์ เทปเพลง และแผ่นโปร่งใส มีความเหมาะสมมากที่สุด ดังที่ กิดานันท์ มลิทอง (2543)

ได้กล่าวว่า สื่อการสอนนั้น ไม่ว่าจะ เป็นสื่อในรูปแบบใดก็ล้วนแต่เป็นทรัพยากร ที่สามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น และในการใช้สื่อการสอนนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึง ลักษณะเฉพาะ และคุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิด เพื่อเลือกสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการสอน และสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ด้านการวัดผล และประเมินผล

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็น ว่า 1) ข้อ การจัดสัดส่วนคะแนนระหว่างภาค กับคะแนนปลายภาค นิยมใช้ 60 : 40 40 : 60 และ 50 : 50 มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ อารี พันธุ์มณี (2544) ได้กล่าวถึง การประเมินผลอย่างเป็นระบบ และยุติธรรม ไว้ว่า ควรมีสัดส่วนของคะแนนระหว่าง การเข้าเรียน การร่วมกิจกรรม การมอบหมายงาน และการสอน เพราะการเรียนทุกวันสม่ำเสมอ และการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ได้รับความรู้ ได้รับประโยชน์มาก ไม่น้อยกว่าการสอน หรืออาจจะได้รับประโยชน์มากกว่า จึงไม่ควรเน้นการสอนเพียงอย่างเดียว และควรคำนึงถึงความเหมาะสม ของการกำหนดสัดส่วนคะแนน เพราะมีผลต่อการเสริมสร้างทัศนคติต่อการเรียนได้ดี ทั้งในปัจจุบัน ขณะเรียน และภายหลังสำเร็จการศึกษา 2) ข้อ มีการใช้เวลา การเข้าชั้นเรียน มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ บุญธรรม กิจปรีดาพิสุทธ์ (2535) ได้กล่าวถึง การวัดผลพฤติกรรม การปฏิบัติที่แสดงออก หรือการกระทำกิจกรรม เช่น ความตั้งใจ ความสนใจ ความเอาใจใส่ ความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และลักษณะนิสัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน

5. ด้านผู้สอน และผู้เรียน

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็น ว่า 1) ข้อ ผู้สอนมีความกระตือรือร้น หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อให้มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล และเป็นการเพิ่มพูนศักยภาพทางวิชาการ มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ โมรอน และซีกัล (Moron and Sigal, 1978 อ้างถึงใน อุทุมพร จามรมาน, 2523) ได้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะอาจารย์ที่ดี ในมหาวิทยาลัย พบว่า ลักษณะที่ผู้เรียนคิดว่าสำคัญมากที่สุด ก็คือ วิธีสอน ส่วนรองลงมา คือ ความสามารถของอาจารย์ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดมโนภาพทางสมอง 2) ข้อ ที่ผู้สอนต้องหมั่นประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน หากมีข้อจำกัดบางประการ ก็เชิญวิทยากรมาให้คำแนะนำ มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ สุลักษณ์ ศรีบุรี (2535) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการจัดบุคลากร เพื่อสอนโดยบูรณาการไว้ว่า การประสานความร่วมมือกันของบุคลากร แต่ละคนในลักษณะทีม โดยมีการประชุม เพื่อวางแผนการสอน จัดทำ และเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมร่วมกัน โดยวางแผนว่า ในส่วนไหนควรแยก เนื้อหาอิสระตามธรรมชาติของวิชา และส่วนไหนควรผสมผสานในการนำไปใช้

6. ด้านปัญหา และข้อเสนอแนะอื่นๆ

อาจารย์ส่วนรวมมีความคิดเห็นว่า 1) ข้อควรพัฒนาให้ใช้ผู้สอนเพียงคนเดียว โดยต้องมีการจัดทำแผนการสอนร่วมกัน มีตำรา หรือบทเรียนสำเร็จรูปร่วมกัน มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ สุลักษณ์ ศรีบุรี (2535) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการจัดบุคลากรเพื่อสอน โดยบูรณาการไว้ว่า ควรจะเป็นบุคลากรคนเดียวกัน แล้วรับช่วงต่อเนื่องไปตลอด และความกว้างของ บูรณาการ อาจจะทำให้ผู้เรียนขาดความลึกซึ้งในการเรียนรู้ ได้ครบทั้ง 3 ด้าน (พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย) นอกจากนี้ สภาพของการเรียนการสอนอาจจะไม่สอดคล้องกันกับเวลา ซึ่งมักจะ กำหนดเวลาเป็นรายคาบที่แน่นอนตายตัว (สนง. คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

2) ข้อควรจัดผู้สอนร่วมในวิชานี้ให้มีมากกว่า 1 คน (2-3 คน) ที่มีความรู้เฉพาะในแต่ละด้านอย่าง ลึกซึ้งหรือชัดเจน เพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยตรง มีความเหมาะสมมากที่สุด ในระดับที่เท่ากัน ดังที่ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษาในแนวบูรณาการ ทศนศิลป์กับศิลปะแขนงอื่นๆ นั้น ตามทฤษฎีแล้ว เป็นนโยบายที่น่าจะเป็นไปได้สูง เพราะศิลปะทุกแขนงนั้น มีโครงสร้างศาสตร์ ของความเป็นสุนทรีย์คล้ายคลึงกัน แต่ก็ย่อมจะมีเนื้อหา รายละเอียด และการรับรู้ที่แตกต่างกัน ออกไป อีกทั้ง บุคลากรที่ดำเนินการสอน ย่อมมีความรู้ความชำนาญเฉพาะทางของตน ยากที่จะหา ผู้ที่รู้รอบ เข้าใจลึกซึ้งทุกแขนง สามารถสอนได้ในคนๆ เดียวกัน แม้ว่าจะสามารถนำผู้เชี่ยวชาญ ทุกแขนงมาร่วมกันสร้างหลักสูตร และการวางแผนการสอน ก็คงจะได้ผลในระดับทฤษฎี (หลักสูตร) เท่านั้น ส่วนในระดับการปฏิบัติ (การสอน) น่าจะเป็นเรื่องที่ยาก

ข้อเสนอแนะของอาจารย์ผู้สอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต (จากการสัมภาษณ์)

1. อาจารย์ผู้สอนส่วนมากมักจะไม่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญครบ ทั้ง 3 ด้าน คือ ทศนศิลป์ โสตศิลป์ (ดนตรี) และโสตทัศนศิลป์ (ศิลปะการแสดง) ดังนั้น จึงควรมีการเตรียมความพร้อมของ อาจารย์ผู้สอน โดยต้องมีการจัดฝึกอบรมเพื่อเสริมความรู้ในส่วนที่ยังขาด เพราะแต่ละฐานศาสตร์ เป็นศาสตร์เฉพาะ เพื่อให้สามารถสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันได้

2. การแยกสอน ทั้ง 3 ฐานศาสตร์ๆ ละ 5 ครั้งนั้น ยังเป็นการแยกส่วนเหมือนเดิม และไม่เป็น การถูกต้อง ทางที่ดีก็คือ ต้องใช้ผู้สอนเพียงคนเดียว และต้องเลือกผู้สอน โดยผู้สอนต้องพยายาม เรียนรู้ข้ามฐานศาสตร์ หากไม่สามารถจะปฏิบัติได้ ก็ขอให้มีความเข้าใจกันนับว่าเพียงพอแล้ว

3. ควรมีคณะกรรมการวิชาการ ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแล และรับผิดชอบวิชานี้โดยเฉพาะ หากสอนเป็นทีม อาจารย์ผู้สอน ทั้ง 3 ฐานศาสตร์ ต้องมีความขยันหมั่นศึกษาค้นคว้า โดยต้อง ทำงานประสานกัน และไม่หยุดนิ่ง เพราะมีการสอนในระบบมวลดชน (เป็นกลุ่มใหญ่ ในหอประชุม

จำนวนผู้เรียน 800 คนขึ้นไป) นอกจากนี้ บางแห่งยังคงใช้ระบบ วิดีโอ-คอนเฟอเรนซ์ ขยายไปตาม ศูนย์ต่างๆ

4. หากจะมีการพัฒนาวิชานี้ในโอกาสต่อไป ก็ควรเพิ่มวรรณศิลป์เข้ามาด้วย เพราะมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันกับดนตรี และศิลปะการแสดง

5. ควรพัฒนาให้ผู้สอนเพียงคนเดียว สามารถทำการสอนได้ครบ ทั้ง 3 ฐานศาสตร์ โดยต้องมีการทำแผนการสอนร่วมกัน มีตำราร่วมของวิชานี้ เนื่องจากผู้สอนมีความถนัดในสิ่งใด ก็จะเน้นในสิ่งนั้น ดังนั้น แต่ละสถาบันจึงมีวิธีการสอนที่แตกต่างกัน หรือที่เรียกว่า มีเอกภาพในด้านนโยบาย แต่หลากหลายในการปฏิบัติ

6. จำนวนผู้เรียน และห้องเรียนมีเป็นจำนวนมาก เนื่องจากผู้เรียนของทุกโปรแกรมวิชา ต้องเรียนขณะที่อาจารย์ผู้สอน หรือผู้ที่รับผิดชอบในวิชานี้มีจำนวนน้อย (จำกัด) ทำให้ผู้สอนไม่สามารถเข้าสอนได้จนครบ จึงมีความจำเป็นต้องใช้สื่อการสอนสำเร็จรูป (วีดีทัศน์) ในการช่วยสอน

7. ควรจัดผู้สอนร่วมในวิชานี้ให้มีมากกว่า 1 คน ที่มีความรู้เฉพาะในแต่ละด้านอย่างลึกซึ้ง หรือชัดเจนเพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยตรง

8. หากผู้สอนทั้ง 3 กลุ่ม สามารถรวมกันได้ก็ไม่มีปัญหาอะไร ขณะเดียวกันผู้สอนก็ต้องรู้จัก นำเอา(เลือก) สื่อ หรือเทคโนโลยีต่างๆมาใช้ รวมทั้งยังต้องรู้จักการบริหารจัดการอีกด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิชาศิลปะในฐานะที่เป็นวิชาการศึกษาทั่วไป หรือวิชาที่เกี่ยวข้องกับ วิชาสุนทรียภาพของชีวิตนี้ให้มากยิ่งขึ้น ทั้งในสถาบันราชภัฏด้วยกัน และในสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ

2. ควรมีการศึกษารเปรียบเทียบระหว่างทัศนคติของอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และผู้บริหาร ที่เกี่ยวกับการเรียน การสอนวิชาสุนทรียภาพของชีวิต หรือวิชาที่ว่าด้วยความซาบซึ้งในศิลปะแขนงอื่นๆ ทั้งในแนวกว้าง และแนวลึก ในระดับต่างๆ

3. ควรมีการศึกษาค้นคว้าถึง สภาพ และปัญหา ตลอดจนผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นในระดับต่างๆ